

GAN
ALEF
BET
GIMMEL
DALET
HEE
WAW

HOERA, HET WORDT PESACH!

© JELED-NIK Afdeling Onderwijs

Tekst: Henny van het Hoofd
Tekeningen: Marchien Mayer

Dit werkboek is onderdeel van het landelijke JELED-NIK leerplan voor joodse les aan kinderen vanaf 5 jaar.

Voor meer informatie: www.jeled.net of henny@nik.nl

1 OP ZOEK NAAR CHAMEETS!

Over een paar weken is het Pesach. Meestal merk je het niet zo heel lang van tevoren dat het *jomtov*, een joods feest, wordt. Maar met Pesach wel. Want de voorbereidingen voor Pesach beginnen al lang van tevoren. Hieronder lees je waarom dat zo is.

Met Pesach eten we geen gewoon brood, maar matzes. Om brood te kunnen bakken moet je eerst deeg maken. Daarin gaat meel, water en gist. De gist zorgt ervoor dat het brood in de oven mooi hoog kan rijzen.

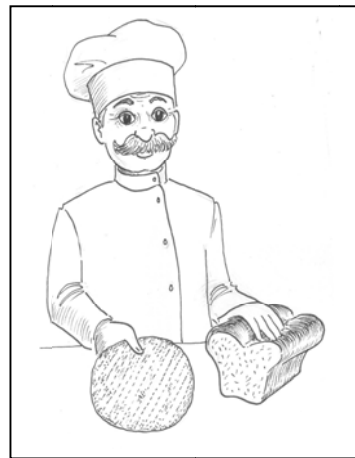
Het deeg voor matzes is anders.

Er gaat alleen meel en water in,

dus geen _____.

Daarom rijzen matzes niet

en blijven ze plat.

Brood, of ander voedsel waar meel of gist in zit (behalve matzes of matzemeel) noemen we *chameets*. Tijdens Pesach eten we niets waar *chameets* in zit, en we hebben het ook niet in huis. Daarom wordt het huis voor Pesach goed schoongemaakt. Al het *chameets* wordt voor Pesach opgegeten, weggegeven of weggegooid.

Noem vijf dingen die we op Pesach niet eten of in huis hebben omdat ze *chameets* zijn. Kies er drie van het plaatje en bedenk er twee zelf.

- 1 _____
- 2 _____
- 3 _____
- 4 _____
- 5 _____

De kinderen op het plaatje doen heel goed hun best om te helpen het huis schoon te maken voor Pesach, zodat er nergens meer chameets is.

- 1 Waarom gebruikt het meisje zoveel sop, een spons en een borstel voor de oven?

- 2 Waarom zou de jongen het etiket van de ketchup lezen?

- 3 EXTRA VRAAG: Wat hangt er in het midden van de waslijn?

CHAMEETSPUZZEL

S	O	E	F	G	A	N	I	A	S	P
G	E	M	B	E	R	B	O	L	U	S
A	P	A	S	T	A	K	B	P	I	S
P	A	S	P	N	M	R	E	E	K	E
P	N	E	E	E	A	E	I	P	E	I
E	N	L	C	O	T	N	G	E	R	N
L	E	L	U	L	Z	T	E	R	B	W
T	N	A	L	E	E	E	L	N	R	O
A	K	H	A	M	A	N	S	O	O	R
A	O	C	A	K	E	B	E	O	O	B
R	E	S	S	D	R	O	P	T	D	A
T	K	I	W	I	V	L	A	S	A	P

In deze puzzel zijn 15 soorten chameets verstopt. Kun jij er daar 10 van vinden?

1	_____	6	_____
2	_____	7	_____
3	_____	8	_____
4	_____	9	_____
5	_____	10	_____

Er staan ook drie woorden in die geen chameets zijn. Zoek er (minstens) een van:

_____.

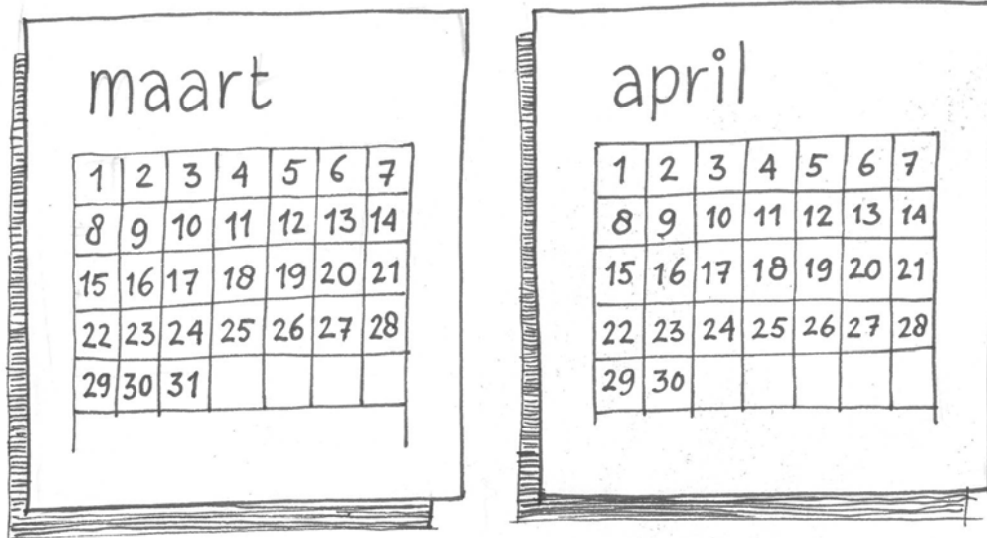
Op de avond vóór Pesach gebeurt iets bijzonders: *bediekat chameets*. Dat betekent, dat we overal in huis gaan kijken of er echt geen chameets meer is.

Zoek in de *loeach* (joodse agenda) op wanneer Pesach dit jaar begint (in maart of in april). Teken op de kalender een **blauw** rondje de eerste dag van Pesach.

Teken een **rood** rondje om de dag waarop we 's avonds bediekat chameets doen.

Pesach begint op de vijftiende dag van de joodse maand *niesan*. In Nederland duurt Pesach acht dagen en in Israël zeven dagen.

Vul in:

Pesach begint in Nederland op _____ niesan en is afgelopen op _____ niesan.

Pesach begint in Israël op _____ niesan en is afgelopen op _____ niesan.

De Nederlandse datum van Pesach is dit jaar van

_____ tot en met _____.

Voor bediekat chameets heb je een brandende kaars nodig... en een vogelveer!

Kijk goed naar de tekening en beantwoord de vragen:

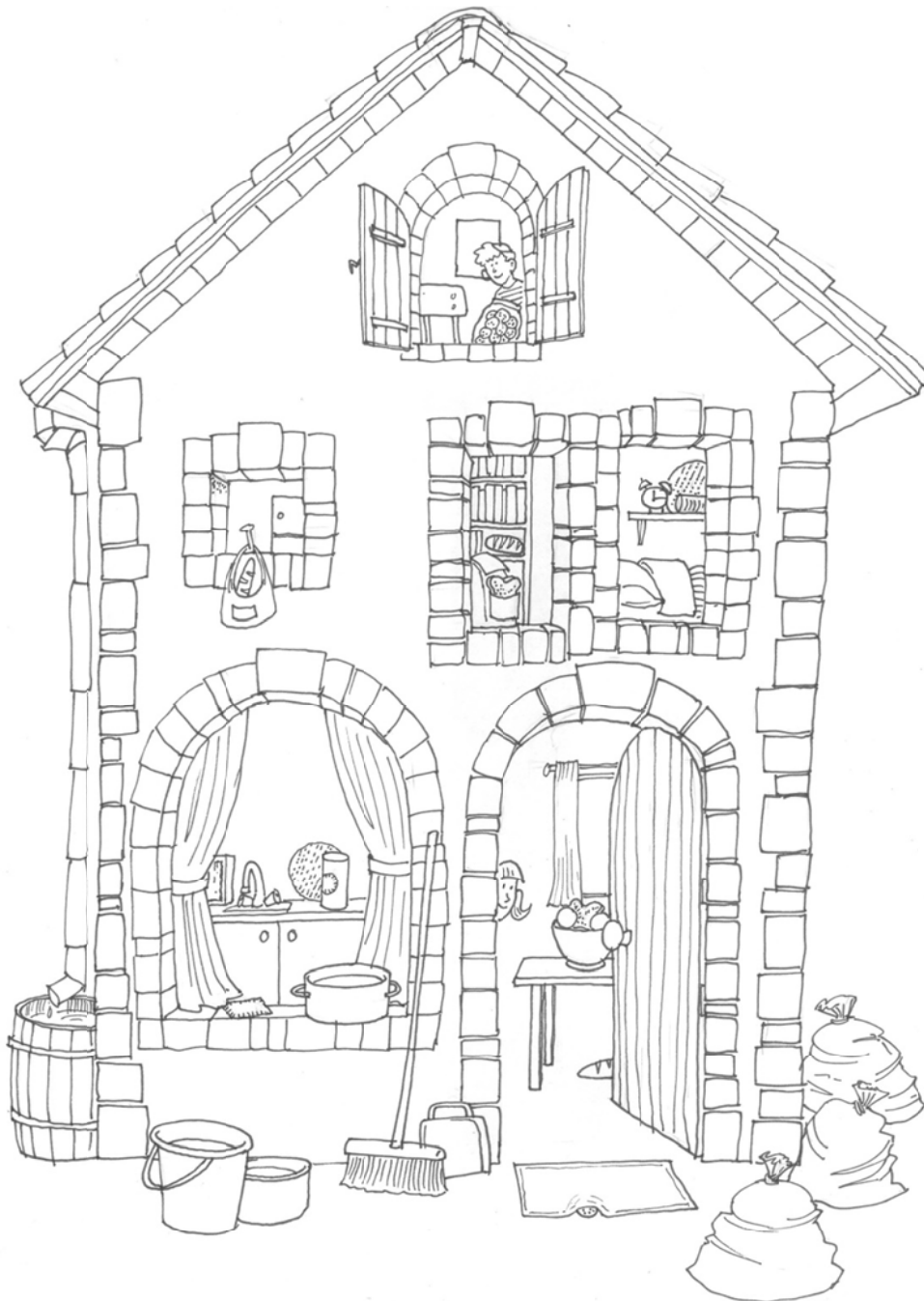
1 Waarom is de brandende kaars nodig?

2 En waarvoor is de vogelveer?

Het is de avond voor Pesach. De hele familie heeft hard gewerkt om ervoor te zorgen dat er nergens een kruimeltje chameets ligt. Maar ze hebben toch niet helemaal goed gekeken. Kun jij ze helpen?

Kleur het chameets dat je in het huis ziet rood.

De volgende ochtend, na het ontbijt, is het tijd om het laatste chameets dat nog in huis is weg te doen. Je kunt het overgebleven chameets aan de vuilnismen meegeven, of het verbranden. Soms doen mensen dat samen, bij sjoel.

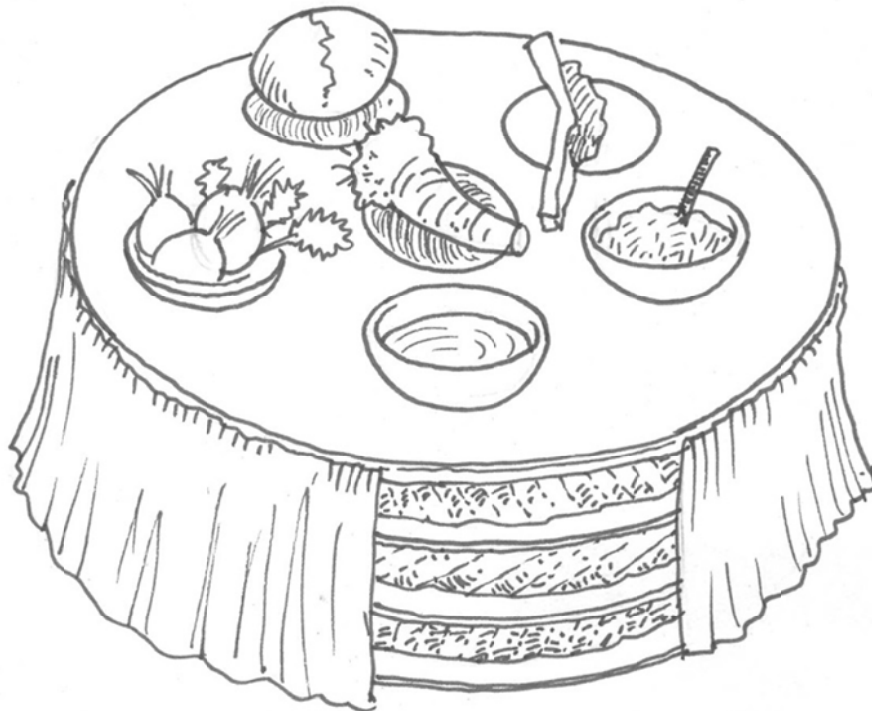

Teken nog meer chameets in de vlammen:

2 DE SEDERSCHOTEL

Al het chameets is weg – nu kan het Pesach worden! Als we de tafel gaan dekken voor de seder, dan komen daar niet alleen borden, lepels en glazen op maar ook de sederschotel. Een sederschotel is een groot bord, waarop allerlei dingen liggen die we anders niet op tafel hebben als we gaan eten. Samen helpen ze ons om het verhaal van Pesach te vertellen.

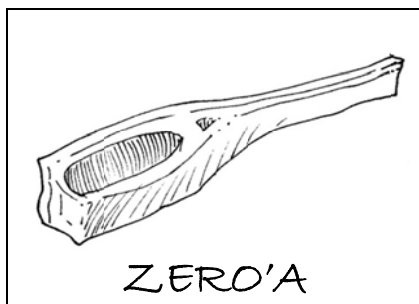
Kies twee voorwerpen van de sederschotel. Leg uit wat het is en wat het met Pesach te maken heeft.

Voorwerp 1: _____

omdat _____

Voorwerp 2: _____

omdat _____

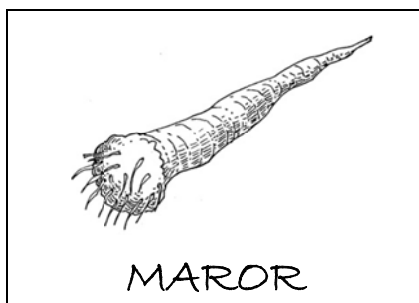

Zero'a is een botje met een beetje vlees er aan. Het herinnert aan het korban Pesach, het Pesach-offer. Dat was een lammetje, dat in de tijd van het beet hamikdasj, de tempel, op sederavond samen met matzes en bittere kruiden werd gegeten.

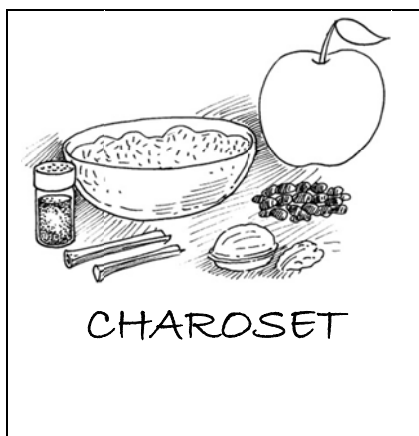
Beetsa betekent 'ei'. Het ei is aan één kant een beetje geschroeid.

Ook dit is een herinnering aan een offer uit de tijd van het beet hamikdasj. Het hoorde bij feestdagen.

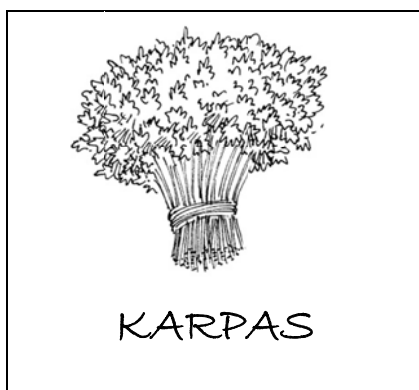
Maror is meestal gemaakt van geraspte mierik. Mierik is een witte wortel met een heel scherpe smaak, zo scherp dat je er tranen van in je ogen krijgt.

Op dat moment kun je je een beetje voorstellen hoe de joodse slaven in Egypte zich voelden.

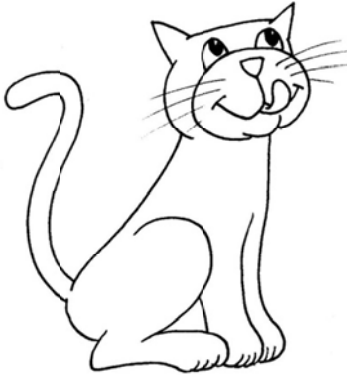
Charoset is een mengsel van appels, rozijnen, wijn en amandelen. Sommige families gebruiken andere ingrediënten, bijvoorbeeld dadels. Het belangrijkste is de lichtbruine kleur. Daardoor lijkt charoset op leem, dat is een soort cement.

In Egypte gebruikten ze leem om stenen op elkaar te metselen. Charoset herinnert aan het harde werken van de joodse slaven in Egypte.

Voor **karpas** gebruiken we meestal radijsjes of peterselie. Vroeger konden alleen rijke mensen, die geen slaven waren, verse groenten kopen.

Door karpas te eten laten we zien dat we geen slaven meer zijn, maar vrije mensen. We dippen het karpas eerst in zout water. Dit herinnert aan de tranen en het verdriet van onze voorouders in Egypte.

Oh-oh-oh... Even niet goed opgelet – en de poes is bovenop de tafel gesprongen!

Kijk eens hoe de sederschotel er uitziet! Alles ligt door elkaar. Gelukkig weet jij nu precies wat er allemaal op een sederschotel hoort!

Zet eerst de letters in de goede volgorde. Teken daarna wat in de bakjes hoort en versier de sederschotel.

SPARKA = _____

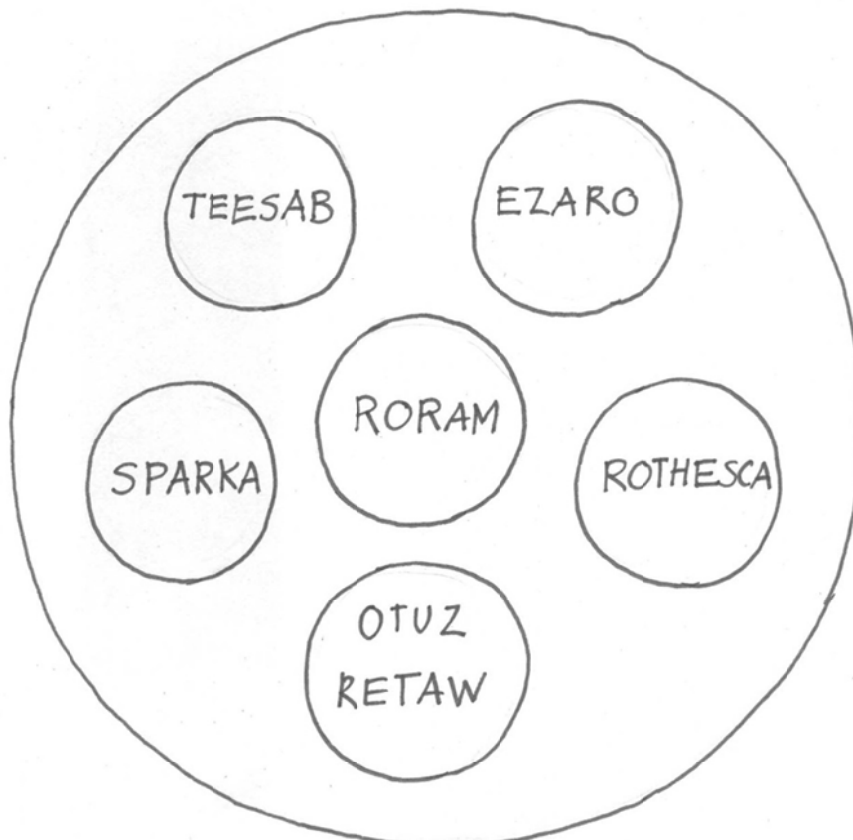
ROTHESCA = _____

EZARO = _____

OTUZ RETAW = _____

RORAM = _____

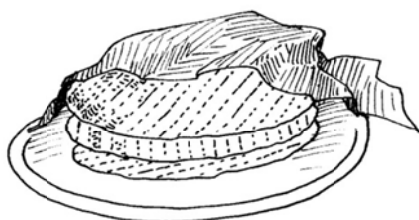
TEESAB = _____

Behalve de sederschotel staan er ook nog een paar andere dingen op tafel die helpen om het verhaal van de **jetsie'at Mitsrajiem**, de uittocht uit Egypte, te vertellen.

Een bakje met **zout water** om de radijsjes of peterselie in te dippen. Het zoute water is een herinnering aan de tranen van de joodse slaven in Egypte. Dit staat soms op de sederschotel maar het kan ook naast de sederschotel op tafel staan.

Onder of bij de sederschotel liggen **drie matzes**, afgedekt met een speciaal kleedje of servet. De middelste matze wordt doormidden gebroken. Het grootste stuk hiervan heeft een speciale naam: *afikoman*. We eten dit stuk matze aan het einde van de seder.

Tijdens de seder drinken we **vier glazen** wijn of druivensap om Hakadosj Baroech Hoe (God) te danken dat Hij ons uit Egypte heeft bevrijd.

We lezen en zingen uit de **hagada**. Het woord hagada betekent 'vertelling'. In de hagada staat het verhaal van Pesach en wat we tijdens de seder doen.

Hoort het bij de seder? Kruis het goede vakje aan.

1	spruitjes	JA b	NEE m
2	radijsjes	JA a	NEE r
3	latkes	JA o	NEE t
4	vissenkop	JA o	NEE z
5	mierikswortel	JA e	NEE d
6	charbona	JA p	NEE b
7	ei	JA a	NEE i
8	lamsbotje	JA l	NEE z
9	chameets	JA z	NEE l
10	zout water	JA e	NEE a
11	crackers	JA p	NEE n
12	honing	JA a	NEE s
13	wijn	JA o	NEE s
14	charoset	JA e	NEE t
15	mosterd	JA a	NEE p

Schrijf de letters over uit de vakjes die je hebt aangekruist. Krijg je een woord dat met Pesach te maken heeft? Dan heb je het goed gedaan!

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

3 HET VERHAAL VAN PESACH

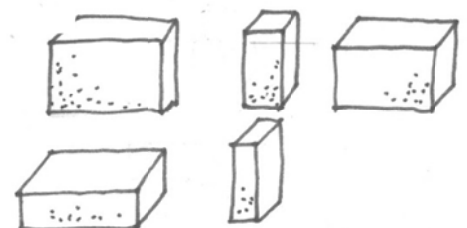
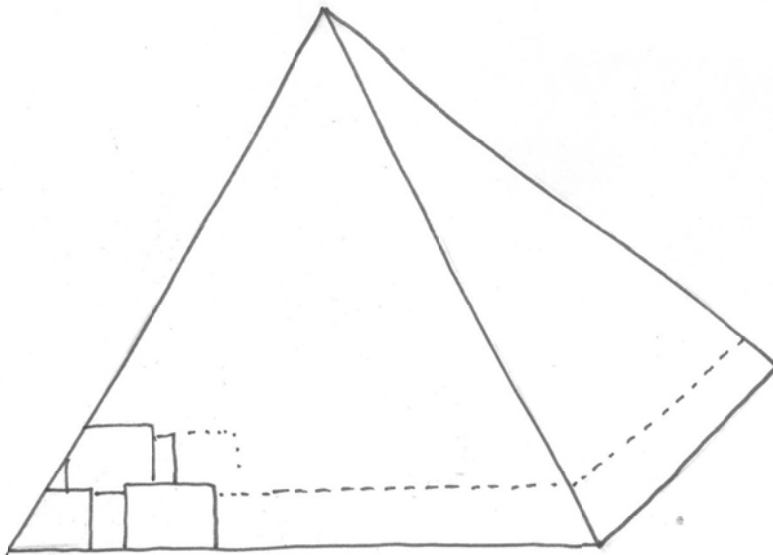
Heel lang geleden woonde het joodse volk in het land Egypte. Het was daar helemaal niet leuk. Ze waren slaven. Van de koning van Egypte, die 'farao' heette, moesten ze twee grote steden bouwen. Niet alleen grote en sterke mensen moesten werken, zelfs kleine kinderen hielpen mee! Zodra de zon opkwam begonnen ze al met stenen te sjouwen en ze mochten pas ophouden als het weer donker werd.

Maar het werd nog veel erger. Want op een dag kwam er een bericht van de farao: 'Zijn die steden nou nog niet klaar? Jullie zijn een stelletje luilakken! En verder vind ik dat er veel te veel kinderen zijn. Dus, als er voortaan ergens een jongetje wordt geboren, dan zullen mijn soldaten komen en het kindje doodmaken. En nu gauw weer aan het werk!

Alle joden waren heel verdrietig en boos toen ze dit hoorden. Ze wilden natuurlijk helemaal niet dat hun kinderen zomaar dood gemaakt zouden worden. Steeds als er ergens een jongetje werd geboren, verstopten ze het zo goed dat de soldaten van de farao het niet konden vinden.

Teken de stenen na en maak zo de piramide af.

Op een dag kreeg een mevrouw die Jocheved heette een baby. Het was een jongetje. Ze was er heel blij mee, en probeerde hem voor de Egyptenaren verborgen te houden. Toen het baby'tje groter werd, was het steeds moeilijker om hem te verstoppen. Daarom maakte ze een mandje waar ze haar kindje voorzichtig in legde. Samen met haar dochtertje Mirjam zette ze het mandje tussen het hoge riet langs de oever van de Nijl. Mirjam bleef wachten om te zien wat er zou gebeuren. Het mandje dobberde zachtjes op het water en dreef steeds verder weg. Opeens merkte Mirjam dat ze er niet meer bij kon...

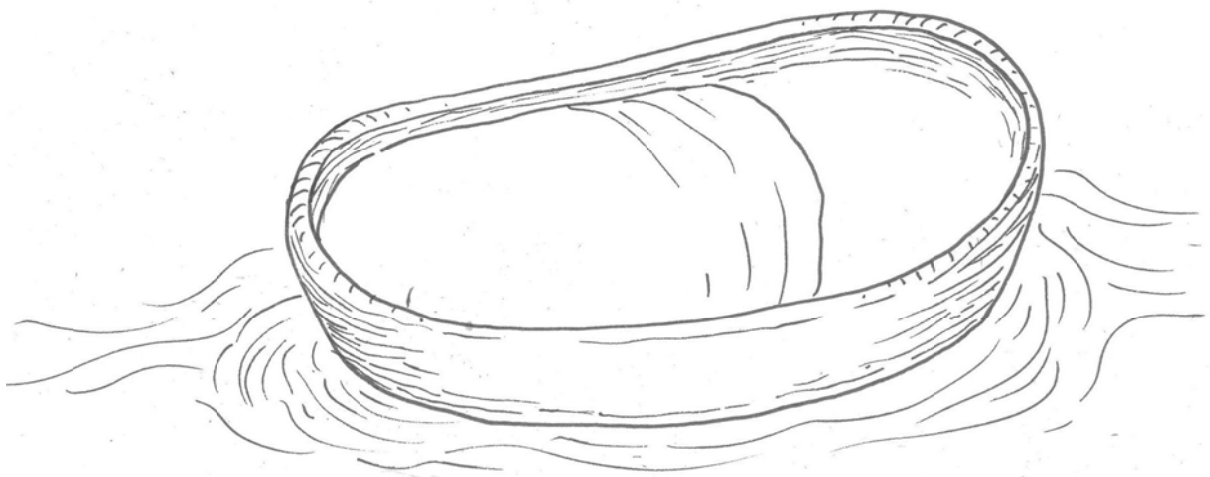
Een eindje verderop aan de Nijl stond een prinses. Het was de dochter van de farao, die met haar vriendinnen langs het water wandelde. Hee, wat zag ze daar? Het leek wel alsof er een mandje tussen het riet dreef! Ze strekte haar arm uit om het te pakken.

'Ik ben zo benieuwd wat er in zit', zei ze tegen haar vriendinnen. 'Misschien is het een cadeautje'. Voorzichtig deed ze het mandje open en... 'ach!' riepen ze allemaal.

'Is het geen schatje?' zei de prinses toen ze het kindje zag. 'Wat een mooi jongetje. Het is vast van de slaven. Ach, wat lacht hij lief naar me. Ik denk dat ik hem maar meeneem naar het paleis. Ik ga papa vragen of ik hem mag houden om mee te spelen'. 'Maar kleine kindjes moeten toch melk bij hun mama drinken?' vroeg een van de vriendinnen. 'We kunnen vast wel een lieve moeder vinden die dat wil doen', zei de prinses.

Teken Mosje in het mandje.

Intussen liep Mirjam langs de oever van de rivier, op zoek naar het mandje. Opeens hoorde ze stemmen tussen het riet. Ze durfde niet verder te gaan. Haar hartje bonsde toen ze een dure Egyptische dame zag die haar broertje in haar armen hield. Hoe moest dat nu verder? Maar toen hoorde ze die dame zeggen dat ze een moeder zocht om het kindje melk te geven. Heel dapper stapte Mirjam naar de prinses toe en zei zachtjes: 'Ik weet wel iemand die voor dit kindje kan zorgen. Mijn mama is heel lief'. Even was het stil. Toen zei de prinses: 'dat vind ik een heel goed idee van je'.

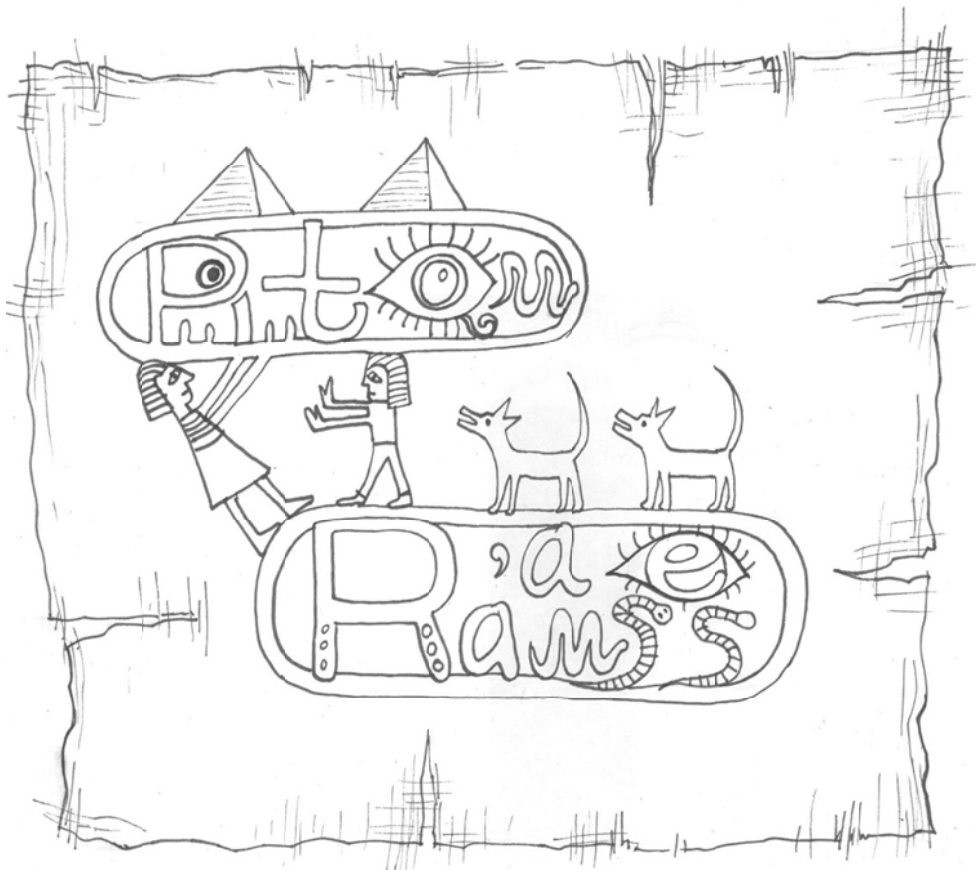
Samen gingen ze naar Mirjam's moeder toe. Die was heel verbaasd toen ze de prinses zag. Ze beloofde natuurlijk meteen dat ze goed voor het jongetje zou zorgen. Het was immers haar eigen kindje! 'U moet hem maar vaak naar het paleis brengen', zei de prinses. 'Dan kan ik fijn met Mosje spelen'. 'Mosje?' vroeg iedereen. 'Ja,' zei de prinses, 'zo noem ik hem. Want Mosje betekent: 'ik heb hem uit het water gehaald'.

En zo gebeurde het. De kleine Mosje kwam heel vaak in het paleis van de farao. Hij leerde Egyptisch lezen en schrijven en ook hele nette manieren. Hij sprak net zo deftig als iedereen in het paleis. En toen hij groter was, ging hij er wonen.

Op dit vel papyrus zijn de namen verstoppt van de twee steden die de joodse slaven moesten bouwen. Hoe heetten deze steden?

en

Op een dag liep Mosje zich een beetje te vervelen in het paleis. Opeens zag hij een van de opzichters van de farao lopen. 'Waar gaat u naar toe?', vroeg Mosje. 'Ik ga naar de slaven', antwoordde de man. 'Even controleren of ze hun werk wel goed doen'. 'Mag ik mee?', vroeg Mosje. Hij was erg nieuwsgierig wat die slaven nou eigenlijk voor mensen waren. Want hij hoorde zoveel over ze in het paleis!

Jocheved, de vrouw die voor hem had gezorgd toen hij nog klein was, hoorde ook bij de slaven. En Mirjam, het dochtertje van Jocheved, had wel eens tegen hem gezegd dat hij niet de zoon van een prinses was, maar eigenlijk ook een slaaf. Daarna was er nooit meer over gesproken.

Ze kwamen op een bouwterrein. En daar zag Mosje de slaven. Hij zag hoe hard ze moesten werken. Ze maakten stenen van klei en stro, sjouwden die op hun rug en bouwden er een stad mee. Langs de kant stonden opzichters die hard gingen schreeuwen als ze vonden dat iemand te langzaam werkte.

Mosje begreep er niets van. Hij had zelf zo'n prettig leventje in het paleis. Hier waren slaven die de hele dag moesten werken in de brandende zon.

Toen zag hij hoe een van de opzichters een man met een zweep begon te slaan. Niemand zei er iets van. 'Houd daar onmiddellijk mee op! Stop!', schreeuwde Mosje. Maar de opzichter ging gewoon door met slaan. Mosje rende op de opzichter af en sloeg hem waar hij hem maar raken kon. Opeens hield hij op. De opzichter bewoog niet meer. Die was dood. Mosje keek om zich heen. Niemand had het gezien. Vlug begraf hij de man in het zand en rende terug naar het paleis.

De volgende dag ging Mosje weer bij de slaven kijken. Hij hoorde hoe twee slaven ruzie kregen en zag dat ze elkaar begonnen te slaan. 'Waarom doen jullie dat?', vroeg Mosje. 'Slaan de opzichters jullie al niet genoeg?'

'Wie ben jij eigenlijk wel, meneertje?', zei een van hen. 'Waar bemoei je je mee? Dat slaat zomaar een opzichter dood en daarna smeet je hem vlug naar dat mooie paleis van je. En wie krijgen er de schuld van? Wij natuurlijk!'. Geschrokken keek Mosje om zich heen. Zouden ze hem verraden?

Mosje wist dat hij nog maar één ding kon doen. En dat was vluchten. Hij rende de woestijn in en zwierf daar een paar dagen rond.

Toen kwam hij bij een waterput waar zeven meisjes hun schapen lieten drinken. Met een van de meisjes raakte hij aan de praat. Ze heette Tsipora. Haar vader Jitro nodigde Mosje uit om te blijven logeren. Na een tijdje trouwde Mosje met Tsipora. Samen bleven ze bij Jitro wonen, in een grote tent in de woestijn.

En daar, in de woestijn, liet God hem weten dat Hij een speciale bedoeling met Mosje had. Mosje moest naar de farao gaan om te zeggen dat het joodse volk uit Egypte moest vertrekken.

Tsipora keek heel ernstig toen Mosje haar dit vertelde. Samen gingen ze naar Jitro. 'Vertrek meteen naar Egypte, Mosje', zei hij. 'Doe wat God je gezegd heeft. Tsipora kan zolang hier blijven'. En zo ging Mosje weer terug naar Egypte.

Teken nog drie schapen.

Een van de eerste mensen die Mosje in Egypte ontmoette was zijn broer Aharon. Mosje vertelde wat God tegen hem gezegd had. Aharon luisterde aandachtig. Hij was een verstandige man en liet meteen een heleboel mensen bij elkaar roepen.

'God heeft ons verdriet gehoord en zal ons uit Egypte bevrijden', zeiden Mosje en Aharon tegen de mensen. Die keken heel ongelovig. 'Denk je dat het echt waar is?', fluisterden ze tegen elkaar. 'Zou er dan toch een einde komen aan onze ellende?'

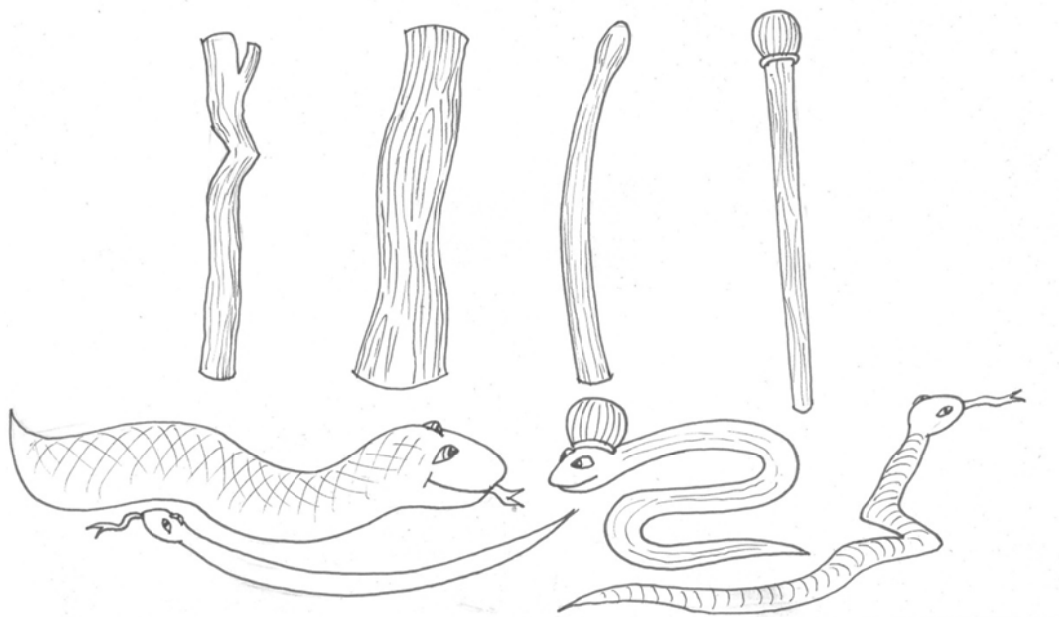
Mosje en Aharon gingen samen naar farao. Ze zeiden tegen hem: 'Onze God heeft gezegd dat we drie dagen feest moeten vieren in de woestijn om Hem te eren. Daarom verzoeken we u ons daarvoor toestemming te geven. Onze God zegt: laat Mijn volk gaan!'

Farao keek Mosje en Aharon aan en zei: 'Hee, wat interessant. Een nieuwe God. En die wil dat jullie drie dagen lang feest vieren en lopen te niksen? Ik ken die God van jullie helemaal niet. Dus waarom zou ik naar Hem luisteren? Jullie zijn alleen maar lui. Feestvieren doe je maar in je eigen tijd. Vooruit, aan het werk!'

'We waarschuwen u nogmaals, farao', zeiden Mosje en Aharon. 'Onze God zegt: laat Mijn volk gaan!'. Mosje liet zijn stok op de grond vallen. De stok veranderde in een slang. 'Nog brutaal worden ook?', zei farao. 'Als jullie niet uit jezelf vertrekken wil ik wel een paar lijfwachten sturen om daarbij te helpen, hoor. En laat dat kunstje met die slang maar zitten. Dat ken ik allang'.

Welke slangen en stokken horen bij elkaar? Geef ze dezelfde kleur.

Zodra Mosje en Aharon vertrokken waren liet farao de koninklijke schrijver komen. 'Schrijf op!' beval hij. 'Vanaf nu krijgen de slaven geen stro meer om stenen te maken. Dat moeten ze zelf maar bij elkaar zoeken. Maar ze moeten natuurlijk wel net zoveel stenen maken als altijd'.

Zodra de joodse slaven dit hoorden, begonnen ze te mopperen. Niet op farao, maar op Mosje en Aharon. 'Wat hebben jullie ons aangedaan?', zeiden ze. 'De halve dag zijn we bezig om stro te zoeken en we hebben nog niet de helft van de stenen die we moeten hebben. De opzichters zijn verschrikkelijk kwaad en slaan ons de hele dag. Het is allemaal alleen nog maar veel erger geworden'.

Toen sprak God weer met Mosje. 'Ga nog een keer naar farao en zeg dat hij Mijn volk moet laten gaan. Als hij dat niet doet, zullen er allerlei plagen over Egypte komen. De rivier zal in bloed veranderen'. Maar ook deze keer weigerde farao. De Nijl werd rood. Zeven dagen lang kon niemand het water gebruiken. Maar nog wilde farao het joodse volk niet laten gaan.

Negen andere plagen kwamen over Egypte. Op een ochtend werd farao wakker omdat er een kwakende kikker op zijn bed zat. Eerst vond hij dat nog wel grappig. Toen hij zijn sandalen aan wilde trekken, zaten daar drie kikkers in. In het paleis sprongen er wel honderd. Overal zaten kikkers: in de soep, in bad, in alle huizen. Iedereen werd gek van het gekwaak. Maar farao wilde het joodse volk niet laten gaan.

Teken nog (minstens) tien kikkers op deze tekening.

Ineens zat Egypte vol ongedierte, zoals muggen en luizen, die de mensen en dieren overal beten. Daarna liepen er wilde dieren door de straten. Beren, krokodillen en leeuwen. Maar farao trok zich er niets van aan.

Toen kwam er een ziekte waardoor veel dieren stierven. Intussen waren alle mensen bang geworden. Wat zou de volgende plaag brengen? Maar farao was niet bang. Hij lag op zijn bed. Vijf dokters moesten hem krabbelen, want net als de andere Egyptenaren had hij hele grote pukkels en bulten gekregen die verschrikkelijk jeukten. Maar zelfs nu wilde farao niet luisteren.

Het begon heel erg te hagelen en te onweren, dagen lang. Overal in Egypte was de oogst op het land door de hagel verwoest. 'Goed!', zei farao. 'Gaan jullie je gang maar, van mij mogen jullie meteen vertrekken!'. Maar zodra de hagel ophield was hij zijn belofte alweer vergeten. Nog meer plagen kwamen over Egypte. Sprinkhanen aten al het eten op en toen die eindelijk weg waren werd het zo donker dat je zelfs midden op de dag iemand die vlak naast je stond niet kon zien.

Op bladzijde 19 en 20 worden negen van de tien plagen genoemd. Schrijf de namen van de plagen er onder. Zet de plagen daarna in de goede volgorde door ze te nummeren van 1 tot en met 9.

Maar dat was nog niet alles. Er kwam nog een tiende plaag. Die was heel, heel erg. In alle huizen van de Egyptenaren werden de eerstgeborenen, dat zijn de oudste kinderen, ineens heel ziek. Alle oudste jongens van Egypte stierven in die nacht. Overal hoorde je gehuil. En eindelijk, eindelijk luisterde farao. 'Laat het joodse volk alsjeblieft weggaan en hun God dienen', zei hij. 'Ze veroorzaken de ene ramp na de andere!'. Toen de joden dat hoorden waren ze erg blij. 'Laten we gauw nog wat brood bakken voor onderweg', zeiden de moeders tegen elkaar. Maar het deeg kreeg niet de tijd om te rijzen. Want de Egyptenaren zeiden dat ze meteen moesten vertrekken. Daarom namen ze het deeg maar ongerezen mee. In een lange rij vertrokken ze uit Egypte: vaders en moeders met kinderen, oude mensen, jongens, meisjes en dieren.

Na een paar dagen kreeg farao spijt. Hij riep: 'Wat heb ik gedaan? Hoe moeten die steden ooit afgebouwd worden?'. Gauw maakte hij een plan. 'We halen ze nog wel in!', zei hij tegen zijn soldaten. 'Met al die kleine kinderen kunnen ze niet zo vlug lopen'.

Intussen was het joodse volk in de buurt van de Rietzee gekomen. Opeens riep iemand: 'Kijk daar eens!'. Eerst zag je een enorme stofwolk. Daarna hoorde je paarden hinniken. 'De Egyptenaren!' riepen de mensen in paniek.

Mosje bleef kalm. 'Wees maar niet bang', zei hij. God heeft ons geholpen om uit Egypte te vertrekken en Hij zal ons ook nu weer helpen. Mosje pakte zijn stok en hield die boven de zee. En kijk: de wind blies het water weg, zodat er een pad dwars door de zee kwam. Over dat pad kon je zo naar de overkant lopen.

Toen alle joden veilig aan de andere kant waren, stak Mosje zijn hand uit over de zee. Meteen draaide de wind. Het water van de zee kwam weer terug. Alle Egyptenaren verdronken.

Even was het stil. Maar daarna ging iedereen zingen en dansen. Eindelijk waren ze geen slaven meer, maar vrije mensen, op weg naar hun eigen land.

Maak de zinnen af. Kies uit de woorden in het vak.

- 1 Mosje werd geboren in het land _____.
- 2 In die tijd waren joden _____.
- 3 De naam Mosje betekent: ik heb hem uit het _____ gehaald.
- 4 Mosje was als baby verstopt in een _____.
- 5 De ouders van Mosje heten Amram en _____.
- 6 De zus van Mosje heet _____.
- 7 De broer van Mosje heet _____.
- 8 Mosje werd gevonden door een _____.
- 9 Mosje groeide op in een _____.
- 10 Toen Mosje groot was, woonde hij in de _____.
- 11 De vrouw van Mosje heet _____.
- 12 God zei dat Mosje naar _____ moest gaan.
- 13 Farao wilde niet naar Mosje _____.
- 14 Er kwamen tien _____ over Egypte.
- 15 Daarna mocht het joodse volk meteen _____.

*** woestijn * Jocheved * prinses * plagen * slaven * paleis * mandje * farao *
* Tsipora * vertrekken * Aharon * Egypte * luisteren * Mirjam * water ***

4 DE SEDER

Het woord seder betekent: volgorde. Tijdens de seder hebben we een heleboel te doen: het verhaal van Pesach vertellen, matzes eten, vier glazen wijn of druivensap drinken... en natuurlijk ook smullen van lekkere matzeballensoep. Je kunt een seder verdelen in 15 losse stukjes, zodat je de volgorde goed kunt onthouden. Hier zie je ze:

1 Kadeesj

9 Maror

2 Oerechats

10 Koreech

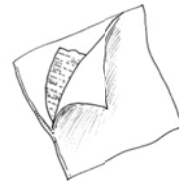
3 Karpas

11 Sjoelchan orech

4 Jachats

12 Tsafoen

5 Magied

13 Bareech

6 Rachtsa

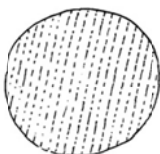
14 Haleel

7 Motsie

15 Nirtsa

8 Matsa

1 Kadeesj

De seder begint met kidoesj maken. Kadeesj betekent dan ook: maak kidoesj. We maken kidoesj op sjabbat en op Joodse feestdagen. Dat betekent dat we een beracha zeggen over een beker wijn (en/of druivensap).

Tijdens de seder drinken we vier keer een beker wijn of druivensap. Waarom doen we dat? ☺TIP: zie bladzijde 11.

Het getal vier wijst op de vier manieren waarop God beloofd heeft dat Hij het Joodse volk uit Egypte zou leiden. Die vier manieren staan in de Tora (Sjemot hoofdstuk 6 pasoeek 6 en 7).

Vertaal de Hebreeuwse woorden op de bekere. Kijk naar de cijfers in de vakjes. Dezelfde cijfers geven dezelfde letters aan.

1 Ik zal jullie

1	2	3	3	2	4
		D			

 uit de slavernij.

2 Ik zal jullie tot mijn

5	6	7	8
	O		

 maken.

3 Ik zal jullie

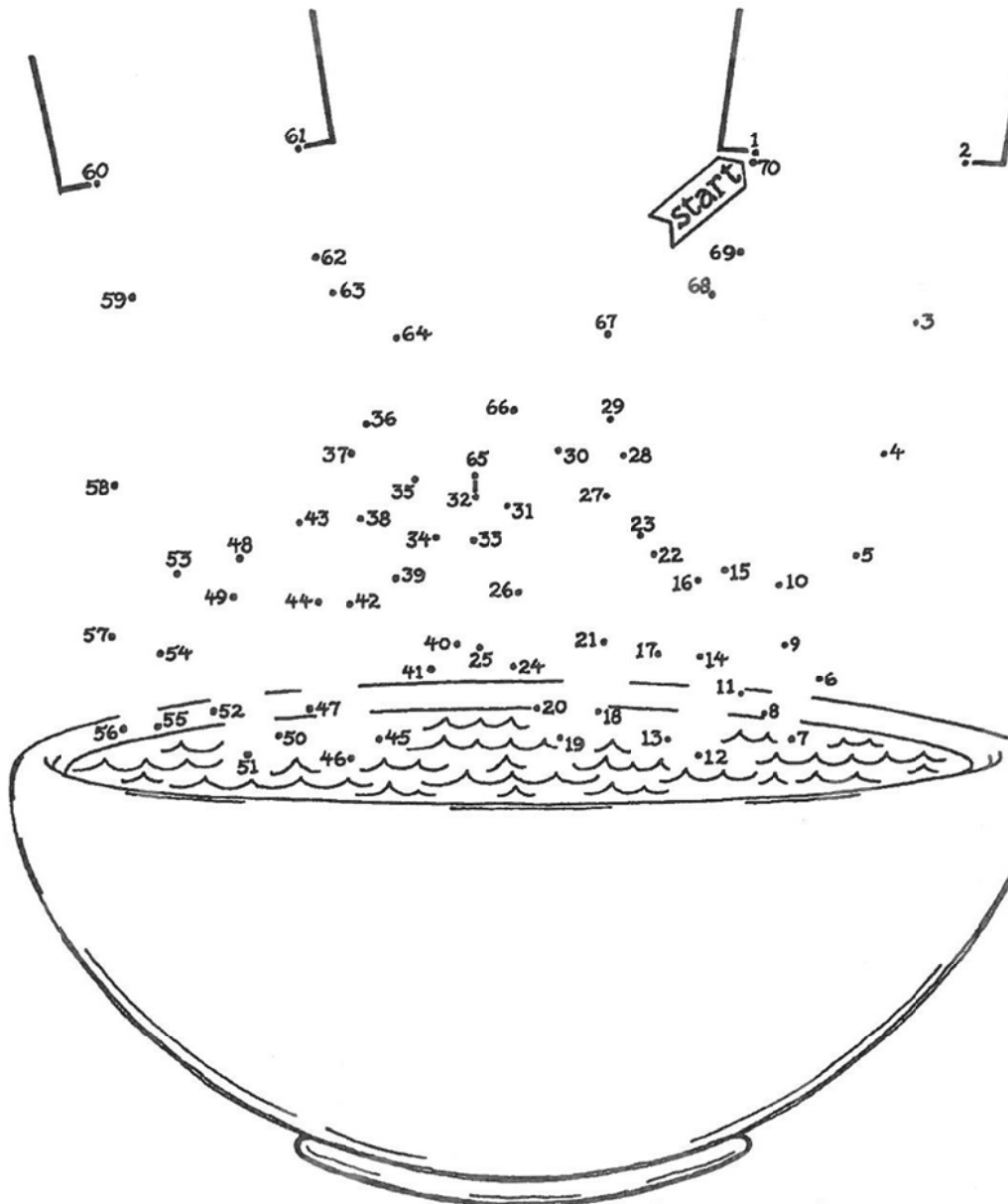
9	2	10	5	6	2	1	2	4
	E		V					

 uit Egypte.

4 Ik zal jullie

5	2	1	7	6	11	11	2	4
			L					

2 Oerechats

Na het kidoesj maken doet degene die de seder leidt iets bijzonders. Begin bij de pijl en verbind de cijfers in de goede volgorde.

Leg uit wat er gebeurt: _____

3 Karpas

Karpas is verse groente. Vroeger begon een feestelijke maaltijd hiermee, als een soort voorafje. Slaven kregen natuurlijk nooit zo'n uitgebreide maaltijd. Door karpas te eten laten we zien dat we geen slaven meer zijn.

Zoek de groenten uit het vak in de woordpuzzel en streep ze door.

A	P	N	E	P	O	M	P	O	E	N	T
S	E	R	E	M	M	O	K	M	O	K	S
P	T	E	B	L	O	E	M	K	O	O	L
E	T	J	I	R	E	D	L	E	S	R	A
R	E	S	P	A	S	T	I	N	A	A	K
G	G	P	R	E	I	B	S	B	I	E	T
E	R	E	I	Z	A	N	I	P	S	E	L
A	U	B	E	R	G	I	N	E	A	L	E
I	C	I	L	O	C	C	O	R	B	A	T
U	C	O	D	A	C	O	V	A	E	!	R
I	O	A	K	I	R	P	A	P	U	I	O
K	N	O	N	G	I	P	M	A	H	C	W

<i>asperge</i>	<i>broccoli</i>	<i>paprika</i>	<i>selderij</i>
<i>aubergine</i>	<i>champignon</i>	<i>pastinaak</i>	<i>sla</i>
<i>avocado</i>	<i>courgette</i>	<i>pompoen</i>	<i>spinazie</i>
<i>biet</i>	<i>komkommer</i>	<i>prei</i>	<i>ui (2 x)</i>
<i>bloemkool</i>	<i>koolrabi</i>	<i>raapstelen</i>	<i>wortel</i>

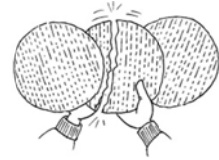
Schrijf de letters die overblijven in de vakjes. Je krijgt dan een groente die vaak als karpas wordt gebruikt:

□	□	□	□	□	□	□	□	□	□
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Noem nog een andere groente die we in Nederland meestal voor karpas kiezen:

4 Jachats

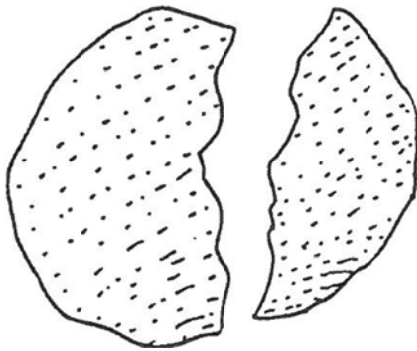

Weet je nog hoeveel matzes er op of bij de sederschotel liggen? Kleur het rondje dat voor het goede antwoord staat.

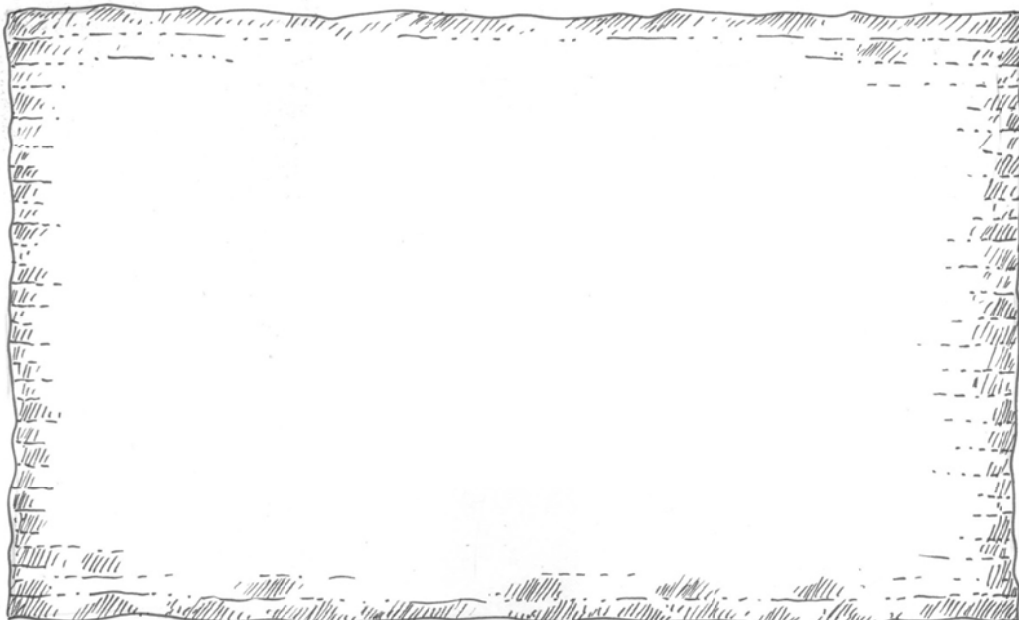
- twee matzes
- drie matzes
- vier matzes

Bij Jachats breken we een van deze matzes doormidden. Welke van de twee helften eten we aan het einde van de seder? Schrijf speciale naam van dit stuk matze in de goede helft. 😊TIP: zie bladzijde 11.

Dit stuk matze wordt tijdens de seder op een goede plek verstoppt. Wie het vindt, krijgt een cadeautje. Schrijf een kort verhaaltje over een kind dat deze matze vindt. Hoe wist het waar het de matze moest zoeken? Welk cadeautje kreeg het? Het verhaaltje kan echt gebeurd zijn, maar je mag het ook zelf verzinnen.

5 Magied

Magied betekent: vertellen. Dit is een heel belangrijk onderdeel van de seder. Tot nu toe heb je allerlei bijzondere dingen gezien en gehoord, waarvan je niet altijd begrijpt waarom dat zo is of waarom we dat doen.

Waarom maken we bijvoorbeeld wel kidoesj, maar krijgen we daarna geen lekker stukje challe maar een radijsje? En is dat alles wat we vanavond te eten krijgen? Het is toch jomtov, feest? Waarom is dat?

Al duizenden jaren lang hebben joodse kinderen aan hun ouders gevraagd waarom we op sederavond zo heel anders doen dan normaal.

Een paar van die vragen staan in *Ma Nisjtanna*. Je kent dit lied vast wel, en anders leer je het dit jaar op joodse les.

Hier zie je de vier vragen van Ma Nisjtanna in het Nederlands:

WAAROM IS HET VANAVOND NIET ALS OP ALLE ANDERE AVONDEN?

Op alle andere avonden eten we gewoon brood, of challes en soms ook nog matzes.

Waarom eten we vanavond alleen maar matzes?

Op alle andere avonden eten we allerlei soorten groenten.

Waarom eten we vanavond bittere mierikwortel (maror)?

Op alle andere avonden dopen we ons eten helemaal niet in.

Waarom doen we dat vanavond zelfs twee keer?

Op alle andere avonden wordt er iets van gezegd als we niet netjes rechtop aan tafel zitten.

Waarom leunen we vanavond allemaal op onze arm?

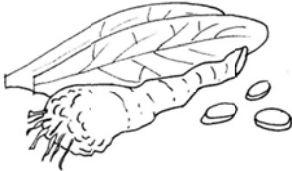
Hier zie je de vier vragen van Ma Nisjtanna in het Ivriet. Vul de woorden uit het vak in op de goede plaats:

Ma nisjtanna _____ hazè mikol haleelot?

Sjè bechol haleelot anoe ochelien _____ oematsa.

Halajla hazè, halajla hazè koelo _____.

Sjè bechol _____ anoe ocheliem sje'ar _____

Halajla hazè, halajla hazè, _____

Sjè bechol haleelot, een _____ matbielien afieloe pa'am achat

Halajla _____, halajla hazè, sjetee fe'amien.

Sjè _____ haleelot, anoe _____ been josjevien oeveen

mesoebien.

Halajla hazè, halajla hazè, koelanoe _____.

Kies uit deze woorden:

*** haleelot * matsa * hazè * halajla * ochelien * maror ***

*** chameets * anoe * bechol * mesoebien * jerakot ***

Het getal vier komt vaker voor tijdens de seder. Behalve de vier vragen van Ma Nisjtanna en de vier vragen van Ma Nisjtanna vertelt de hagada over vier 'kinderen'. Ze hebben heel verschillende karakters en dat zie je terug in de soort vragen die ze stellen.

CHACHAM

De *chacham* (de 'wijze') stelt altijd veel vragen, met de bedoeling om alles zo goed mogelijk te doen. De chacham wil zoveel mogelijk leren over de seder en begrijpen waarom Pesach zo'n belangrijk feest is.

RASJA

De *rasja* (slechterik) stelt ook van allerlei vragen over de seder, maar met een heel andere bedoeling dan de 'chacham'. De rasja stelt uitdagende vragen, met de bedoeling om andere mensen boos te maken of verdriet doen.

TAM

Tam betekent 'gewoon'. De tam is heel benieuwd waarom alles vanavond anders is dan gewoon, en vraagt waarom dat zo is.

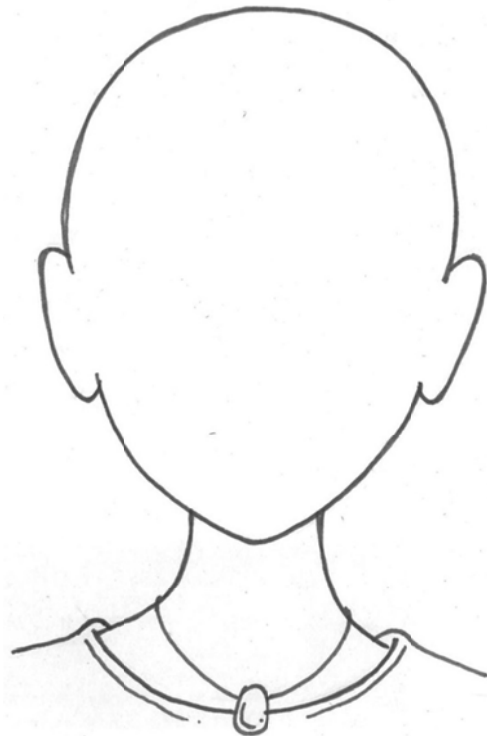
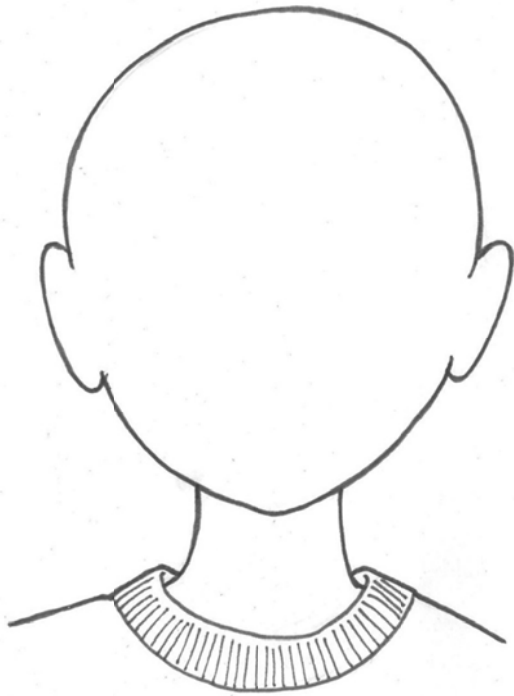
SJE'EENO JODEA LISJ'OL

Sje'eeno jodea lisjol betekent: die niet weet te vragen. Dat kan verschillende redenen hebben. Misschien is de sje'eenoe jodea lisjol verlegen, of nog heel jong. Het kan ook zijn dat hij voor de eerste keer een seder meemaakt en niet helemaal begrijpt wat er gebeurt.

De vier kinderen (er staat 'zonen', maar het kunnen natuurlijk ook 'dochters' zijn) bestaan niet echt. Ze zijn een symbool voor de vragen die we zelf zouden kunnen stellen. Afhankelijk van de situatie of hoe we ons voelen zijn we allemaal wel eens een tam of een chacham. Soms zijn we te verlegen om te vragen. En wie ergens boos over is, kan ook wel eens een vraag stellen die bij de rasja hoort. Dat geldt natuurlijk niet alleen voor kinderen, maar ook voor volwassenen.

Teken jezelf. Schrijf in het wolkje een vraag over Pesach.

En dan komt het antwoord op de vragen. We vieren Pesach omdat onze voorouders heel lang geleden slaven zijn geweest in Egypte. Met Pesach heeft God ons bevrijd.

Zet deze zinnen in de goede volgorde door een cijfer van 1 tot en met 12 in de vakjes voor de zinnen te schrijven.

☺TIP: zie bladzijde 13 tot en met 21.

Mosje gaat samen met zijn broer Aharon naar farao.

Het water van de Nijl wordt rood als bloed.

Het Joodse volk vertrekt uit Egypte.

De Joodse slaven krijgen voortaan geen stro meer voor de stenen.

De prinses vindt Mosje.

Zware hagelbuien verwoesten de oogst

Joodse slaven moeten twee steden bouwen voor farao.

De stok van Mosje verandert in een slang.

Mosje neemt het op voor de Joodse slaven.

De Rietzee spleijt zodat er een pad door het water komt.

Sprinkhanen eten al het eten op.

Mosje vlucht naar de woestijn.

Hier zie je de tien plagen in het Ivviet. Zet de Nederlandse vertaling er achter door de letters in de goede volgorde te zetten..

1 דָּם *dam* L E D O B = _____

2 צְפַרְדֵּעַ *tsefardea* K R E K K I S = _____

3 כִּנִּיּוֹם *kiniem* R E D O G E I T E N = _____

4 עָרוֹב *arov* W L E I D
N E E R I D = _____

5 דְּבַר *dever* P S E V E T E = _____

6 לְשׁוֹן *sjechien* T S U G L I D I H A = _____

7 בָּרָד *barad* B A A R D = _____

8 אַרְבָּה *arbè* K R A S H E N N I N P = _____

9 חֹשֶׁךְ *chosjech* S N E R T I D U S = _____

10 מַכַּת *makat* F E T R E S T = _____
בְּכוֹרוֹת *bechorot* S T E R R E N B O E G E E N

Wanneer we de tien plagen noemen tijdens de seder, halen we met onze vinger voor iedere plaat één druppel uit de tweede beker wijn. Waarom? _____

Aan het einde van het onderdeel magied, noemen we nog even de drie belangrijkste dingen waar we op sederavond aan moeten denken. Hieronder zie je ze. Schrijf naast ieder plaatje wat het met Pesach te maken heeft.

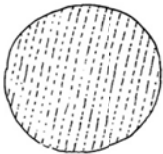
☺TIP: zie bladzijde 9 en 11.

Dit is _____

Het hoort bij Pesach omdat _____

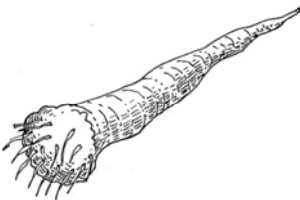
PESACH

Dit is _____

Het hoort bij Pesach omdat _____

MATSA

Dit is _____

Het hoort bij Pesach omdat _____

MAROR

Hierna drinken we de tweede beker wijn en beginnen we met het volgende deel van de seder.

6 Rachtsa

Bij rachtsa gaat iedereen die bij de seder is zijn handen overgieten met water. Daar gebruik je een speciale handenwasbeker voor.

Waarom heeft een handenwasbeker twee oren?

Wat doe je niet meer nadat je je handen hebt overgoten?

7 Motsie en

8 Matsa

Eindelijk, we gaan de matzes eten! Maar eerst zeggen we twee keer een beracha. Maak de berachot af. Kies uit de woorden in het vak.

1 Baroech ata Adonaj, Eloheenoel melech ha'olam,

2 Baroech ata Adonaj, Eloheenoel melech ha'olam, asjer kidesjanoe bemitswotaw

Wetsiwanoe _____.

Kies uit deze woorden:

* achilat * ha'arets* al * min * lechem * matsa * hamotsie *

9 Maror

Meteen na de matzes eten we maror.

Maror zijn 'bittere kruiden'. Wat gebruiken we in Nederland meestal voor maror?

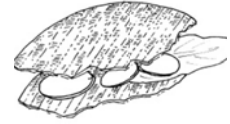
Waarom denk je als je maror eet?

Deze kinderen eten maror. Teken het gezicht van hun moeder.

10 Koreech

Koreech is een sandwich van matze, bedacht door de joodse geleerde Hileel, een beroemde rabbijn die leefde in een tijd dat het beet hamidasj, de tempel in Jeroesjalajiem, nog niet was verwoest.

Het oorspronkelijke recept van de 'Hileel-sandwich' is matze met lamsvlees (van het Pesachlam), maror (bijvoorbeeld mierikwortel) en wat sla.

Waarom eten wij deze 'sandwich' zonder vlees?

Behalve maror eten we ook charoset. Je kunt charoset van verschillende ingrediënten maken (bijvoorbeeld appel). Het belangrijkste is de kleur.

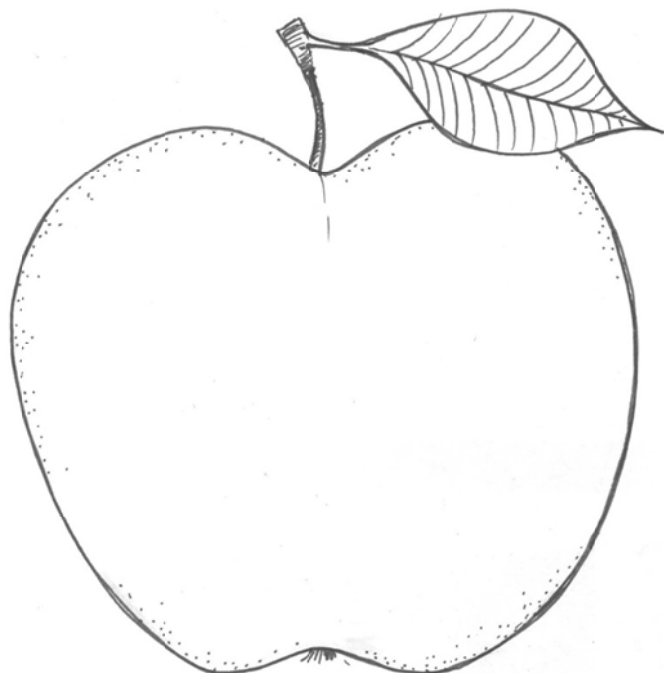

Welke kleur heeft charoset en waar herinnert dit aan?

😊TIP: zie bladzijde 9.

Schrijf een recept voor charoset in de appel:

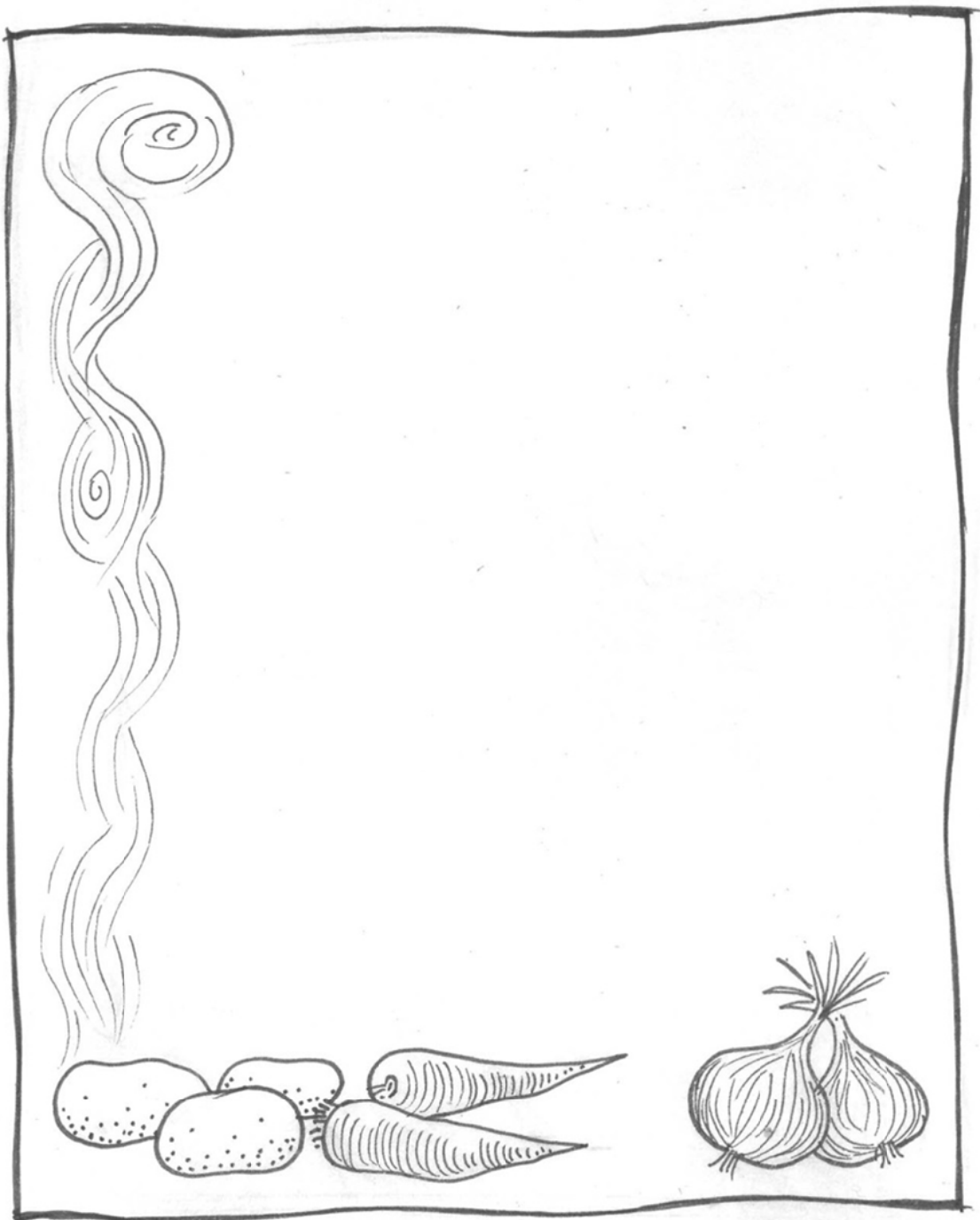
11 Sjoelchan oreech

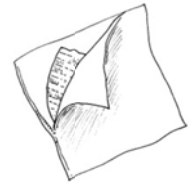
Na al het vertellen over de uittocht uit Egypte volgt nu een lekkere, feestelijke maaltijd.

Maak een menu voor sederavond. Let goed op je er alleen dingen op schrijft die we met Pesach mogen eten. Bedenk een voorgerecht, soep, hoofdgerecht, toetje en een nagerecht (denk goed na!).

12 Tsafoen

Lekker gegeten? Dan is het nu tijd voor het afikoman. Dat is het stuk matze dat we helemaal aan het einde van de maaltijd eten.

Wat is er bijzonder aan het afikoman?

😊 TIP: het woord tsafoen betekent 'verstopt'.

Zoek het afikoman!

13 Bareech

We gaan eerst bensen. Daarna drinken we weer een beker wijn of druivensap.

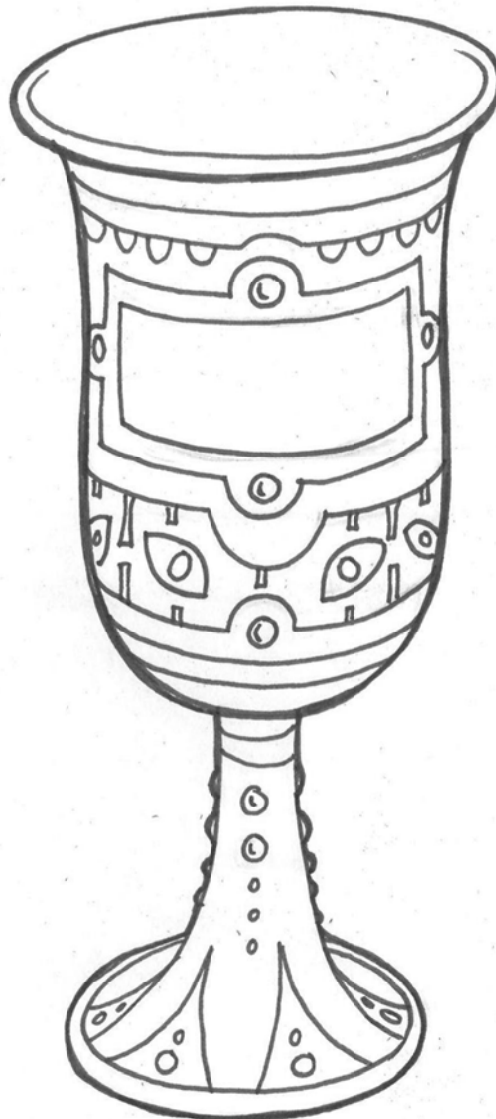

De hoeveelste beker is dit? _____

Ieder jaar openen we tijdens de seder de buitendeur om te zien of Eliahoe gekomen is. Op de sedertafel staat een beker wijn voor hem klaar. Dat kan een groot glas zijn, maar ook een speciale beker met zijn naam erop. Als Eliahoe komt, breekt er een tijd aan waarin er nergens meer oorlog of honger is en het overal op de wereld vrede zal zijn.

Schrijf de naam van Eliahoe אֵלִיָּהוּ in het Ivriet op zijn beker.

14 Haleel

Bij dit onderdeel van de seder (en in het volgende, nirtsa) wordt veel gezongen. Een van de liedjes is 'Chad Gadja'. Dat betekent: één bokje. Het refrein is: 'een bokje, een bokje, dat mijn vader kocht voor twee zoez (een zoez is een oude muntsoort).

Het arme bokje wordt opgegeten door een kat, maar de kat wordt gebeten door een hond, en de hond... Kijk naar de plaatjes en nummer ze in de goede volgorde. Begin bij het bokje. 😊 TIP: Chad Gadja staat in de hagada van Hausdorff op bladzijde 100.

15 Nirtsa

Nirtsa is het einde van de seder. We hopen dat we alles goed hebben gedaan en dat we volgend jaar in Jeroesjalajiem zullen sederen!

In deze woordpuzzel staan allerlei woorden die met Pesach te maken hebben. Zoek ze eerst allemaal in de puzzel:

M	A	S	C	H	A	M	E	E	T	S	L
K	A	R	P	A	S	L	A	V	E	N	E
N	M	E	A	D	A	G	A	H	S	I	T
M	A	K	M	A	T	Z	E	S	O	S	O
A	N	K	E	S	E	S	N	I	R	P	H
R	D	I	A	J	D	A	G	D	A	H	C
O	J	K	A	A	M	N	O	O	H	C	S
R	E	E	V	L	E	G	O	V	C	K	R
R	A	D	I	J	S	J	E	S	I	J	E
L	E	G	A	H	S	O	A	R	A	F	D
E	T	A	P	L	A	G	E	N	N	N	E
I	A	N	A	S	E	I	N	I	J	L	S
A	F	I	K	O	M	A	N	T	U	O	Z

<i>afikoman</i>	<i>hagada</i>	<i>matzes</i>	<i>radijsjes</i>
<i>chadgadja</i>	<i>hagel</i>	<i>mierik</i>	<i>schoonmaak</i>
<i>chameets</i>	<i>karpas</i>	<i>niesan</i>	<i>sederschotel</i>
<i>charoset</i>	<i>kikkers</i>	<i>Nijl</i>	<i>slaven</i>
<i>ei</i>	<i>mandje</i>	<i>plagen</i>	<i>vogelveer</i>
<i>farao</i>	<i>maror</i>	<i>prinses</i>	<i>zout</i>

Schrijf de letters die overblijven in de vakjes:

<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------

Wat betekent dit?

Lees de omschrijving en vul het goede woord in. Kies uit de woorden in de puzzel.

- 1 Dit mogen we met Pesach niet eten.
- 2 De joodse maand waarin we Pesach vieren.
- 3 Dit gebruik je om bediekat chameets te doen.
- 4 Mengsel van appels, rozijnen, amandelen en wijn.
- 5 Hij wilde het Joodse volk niet laten gaan.
- 6 Boekje met het verhaal van Pesach.
- 7 Een stuk matze waar je naar moet zoeken.
- 8 Hebreeuws woord voor 'bittere kruiden'.
- 9 Hierin lag Mosje toen hij een baby was.
- 10 De tweede van de tien plagen.
- 11 Liedje over een bokje.
- 12 Dit water werd zo rood als bloed.
- 13 Dit gebruiken we vaak als karpas.
- 14 Dit doen we in de weken vóór Pesach.
- 15 Zij was de pleegmoeder van Mosje.

Aan het eind van de seder wensen we elkaar:

volgend jaar in Jeroesjalaiem *Lasjana haba'a bieroesjalaiem* לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּיְרוּשָׁלַיִם

Schrijf deze wens zo mooi als je kunt over op deze bladzijde (je mag zelf kiezen in welke taal).

